

روایت پارکی گسترده و خاطره‌انگیز که در دهه۴۰ پا گرفت و نخستین شهر بازی را به مشهد آورد

بوستانی برای ملت

سیده‌نعیمه زینبی| فصل سوم سال که از راه می‌رسد، درخت‌ها رخت پاییزی به تن می‌کنند و بوستان ملت جان می‌دهد برای قدم زدن میان برگ‌ها و درخت‌ها با همراهی موسیقی باد؛ بوستان معروفی که غیرمشهدی‌ها هم آن را به‌خوبی می‌شناسند. ساکنان سبز و ریشه‌درخاک این قطعه از طبیعت مشهد حالا حدود شصت سالی دارند، ولی شهرتشان به اندازه چند نسل زندگی است؛ از دهه ۴۰ که نخستین میهمانانش، شاهد نهال‌های کوتاه و بی‌سایه بودند تا اکنون که این بوستان با درختان تنومند و برافراشته سر در دل آسمانش، این گوشه از شهر امام‌رضا^(ع) را به تکه‌ای از بهشت تبدیل کرده است. این بوستان گسترده که نزدیک به هفتاد هکتار وسعت دارد، خاطرات زیادی را در دل خود جای داده است که در این گزارش به‌سراغ گوشه‌ای از آن‌ها می‌رویم.

سال ۴۴؛ نخستین قدم‌های ساخت بوستان

در اسفند سال ۱۳۴۳ خورشیدی، مهندس شهرستانی، شهردار وقت مشهد که از خرداد همان سال این مسئولیت را برعهده گرفته است، می‌خواهد بوستانی شایسته شهر امام‌رضا^(ع) بسازد. از آنجا که زمین‌های درون بافت مسکونی هیچ کدام ابعاد مدنظر را ندارد، آن‌ها به‌سراغ یک تکه زمین در خارج از شهر می‌روند. این زمین از یک طرف به بولوار وکیل‌آباد محدود می‌شود و ازسوی دیگر به بولوار آزادی که آن زمان نام سیدجمال‌الدین بر پیشانی‌اش نشسته است، می‌رسد؛ البته ماجرا به همین سادگی نیست و زمینی که شهرداری برای این کار مناسب شناخته، از اراضی آستان قدس است. نامه‌نگاری میان شهرداری و آستان‌قدس آغاز می‌شود. شهرستانی از تیمسار باتمانقلیچ، نیابت تولیت آستان قدس رضوی در آن زمان، تقاضای واگذاری زمینی به مساحت سی هکتار را می‌کند که ابعاد آن پانصد در ششصد متر است. جالب است که باتمانقلیچ بنا به درخواست تهران و در پاسخ یکی از این نامه‌ها در سوم آبان سال ۴۴ می‌نویسد که «سی هکتار زمین برای احداث این پارک کم است، و دست شهرداری مشهد را باز می‌گذارد ۶۳ هکتار از اراضی را به بوستان اختصاص دهند. آبان سال ۱۳۴۴ زمینی به ابعاد هفتصد در نهصد متر دراختیار شهرداری قرار می‌گیرد تا نخستین کلنگ بوستان یادشده به زمین زده شود. مراسم شروع عملیات ساختمانی این بوستان در جم‌راید آن زمان بازتاب دارد: «مقارن ساعت۱۱/۵ روز سه‌شنبه، کلنگ بنای یک پارک جدید به‌وسیله تیمسار سپهبد باتمانقلیچ، استاندار خراسان، در حاشیه نهر گناباد واقع در جاده وکیل‌آباد، به زمین زده شد. در مراسم افتتاح عملیات ساختمان پارک مزبور، گروهی از شخصیت‌های برجسته شهر حضور داشتند،

ساخت سالن‌های ورزشی بوستان

در ابتدای ساخت این بوستان وسیع، انگار صحبتی از طرح‌های تکمیلی نیست و موضوع درخت‌کاری در اولویت قرار دارد. روزنامه «نور ایران» در سال ۱۳۴۶ درباره این بوستان که همراه دانشگاه مشهد خارج از حلقه شهر قرار گرفته است، می‌نویسد: «این پارک از طرف شهرداری مشهد در دو سال قبل، طرح و ایجاد شد و طی مدت کوتاهی، تمام ۶۶هکتار مساحت آن درخت‌کاری شد».

یکی از مسائل بوستان ملت با این وسعت، درنظر گرفتن امکانات رفاهی برای افرادی است که در آن حضور پیدا می‌کنند. سالن ورزشی، امکانات تفریحی و رستوران، نیازهای بعدی است که به آن توجه می‌شود؛ موضوعی که ضرورت آن باعث می‌شود درخت‌های کاشته‌شده را جابه‌جا کنند. در اسناد به‌جای‌مانده از آن زمان در نامه‌نگاری‌ها این موضوع مشهود است: «برای جابه‌جایی درخت‌های موجود در مساحت ۱۰۵ هزار متر اراضی درنظر گرفته‌شده برای احداث مجموعه ورزشی در قسمت غربی پارک آریامهر در فصل مناسب به‌وسیله شهرداری

یک‌شهر بازی که میان اسناد گم است

درمیان سال خورده‌های مشهدی، حرف اوایل دهه ۵۰ که می‌شود، خاطرات شهربازی بوستان ملت نیز گل می‌کند؛ موضوعی که جست‌وجوی آن درمیان اسناد، ما را به جایی نمی‌رساند، درحالی که اطلاعاتی درباره دیوارکشی، کاشت درخت، ساخت رستوران و دریاچه در اسناد و مطبوعات وجود دارد، هیچ اشاره‌ای به ساخت شهربازی در این تاریخ در این بوستان نشده است. جواد طوسی، یکی از قدیمی‌های مشهد، بسیاری از روزهای جوانی‌اش را در بوستان ملت و شهربازی گذرانده است. او ادعا می‌کند که سال ۱۳۵۱ این شهربازی ساخته شده و در آن زمان، ورود به آن آزاد بوده و نیاز به تهیه بلیت نداشته است. محمد صلواتی نیز از چرخ‌وفلک دستی آن یاد می‌کند و همچنین چرخ و فلک برقی کوچکش. آنچه از آن مطمئن هستیم، شهربازی بوستان ملت نخستین نمونه آن در مشهد بوده و چرخ‌وفلک آن نیز همین لقب را یدک می‌کشد و ارتفاع آن کمتر از ۱۰ متر بوده است. یک دهه بعد، علی مینایی کسی است که فان‌فار سی‌متری بوستان را طراحی می‌کند و آن را با ۲۸ کابین می‌سازد. این چرخ‌وفلک با هزینه یک‌میلیون و ۵۰۰هزار تومان ساخته می‌شود. مینایی درباره ساخت این فان‌فار می‌گوید: «این چرخ‌وفلک سی‌متری، اولین چرخ‌وفلک‌مرتفع در ایران حساب می‌شد. می‌گفتند در خاورمیانه هم بلندترین است، البته بعد از ما باقی شرکت‌ها بلندتر از این هم زدند».

۲

کاشت نهال و دیوارکشی

این بوستان از همان ابتدا نام آریامهر را بر پیشانی خود می‌بیند و تا پس از انقلاب نیز به همین نام خوانده می‌شود. دنبال کردن اخبار نشان می‌دهد که عملیات عمرانی بوستان از این تاریخ شروع می‌شود و تا سال‌ها بعد از آن ادامه پیدا می‌کند. مسئولان بارها از عملیات عمرانی این پروژه بازدید می‌کنند و اخبار مربوط به آن منتشر می‌شود.

یکی از اقدامات نخستی که برای بوستان ملت انجام می‌شود، دیوارکشی آن است. در ۲۴ آبان ۱۳۴۴ آگهی مناقصه دیوارکشی بوستان ملت در روزنامه‌ها چاپ می‌شود. «آفتاب‌شرق» در این تاریخ می‌نویسد: «شهرداری مشهد اعلام کرد دستمزد دیوارکشی پارک آریامهر واقع در ضلع شمالی جاده وکیل‌آباد، نزدیک نهر گناباد را که هزینه تقریبی آن در حدود مبلغ ۲۰۰هزار ریال برآورد شده، به مناقصه واگذار می‌کند». دومین اقدام نیز کاشت نهال است که در همان سال ۱۳۴۴ شروع می‌شود تا به‌مرور این اراضی، شمایل بوستان را به خود بگیرند. سال ۴۶ بولوار وکیل‌آباد نیز روبه‌راه می‌شود و شهرداری برای گلکاری این بولوار جدید بیست‌وچهار کیلومتری که بوستان آریامهر و وکیل‌آباد را به‌هم وصل می‌کند، ۱۰۰ هزار شاخه گل رز می‌خرد. یک باغدار، تأمین این تعداد گل را با دریافت مبلغ ۳میلیون ریال در سه قسط برعهده می‌گیرد تا آبادانی اندک‌اندک به آن سوی شهر نیز سلام کند.

همان‌طور که می‌بینید، ساخت این بوستان وسیع که اکنون به یکی از تفرجگاه‌های اصلی شهر تبدیل شده و در میانه بافت مسکونی آن قرار گرفته است، به‌مرور تحقق یافته و شاید به همین دلیل، هیچ مراسم افتتاح رسمی را به خود ندیده است.

۳

مشهد جابه‌جا شوند ولی برای آنکه حتی‌الامکان از وسعت پارک آریامهر کاسته نشود، در صورتی که در اطراف این پارک آستان قدس رضوی دارای زمین باشد، معادل آن مقدار از اراضی پارک آریامهر که برای احداث مجموعه ورزشی درنظر گرفته شده است، به وسعت این پارک اضافه شود».

سال ۱۳۴۹ سرلشکر خسروانی، معاون نخست‌وزیر و سرپرست سازمان تربیت‌بدنی و تفریحات سالم ایران، نامه‌ای به بنی‌اعتماد، شهردار مشهد، می‌نویسد و از اینکه شهرداری مشهد برای پیشبرد امور ورزشی خراسان، همکاری فراوان کرده است، تشکر می‌کند. در محتوای این نامه آمده است که زمین‌های ورزشی فوتبال، والیبال، بسکتبال و تنیس در قسمت غربی پارک ساخته می‌شود و دراختیار علاقه‌مندان و ورزشکاران قرار خواهد گرفت. ۱۲ذر سال ۱۳۵۰ برای بهره‌برداری از تأسیسات ورزشی پارک آریامهر، جلسه‌ای با حضور مسئولان و شخصیت‌های ورزشی مشهد در رستوران کوهسنگی تشکیل می‌شود و در این جلسه درباره استفاده از تأسیسات ورزشی پارک آریامهر و نحوه اداره آن مذاکره می‌کنند و درباره آن تصمیم می‌گیرند.

نصب ۱۲مجسمه ماندگار

اتفاق خوب دیگری که در بوستان بزرگ شهر می‌افتد و اثرات آن همچنان مانده است، نصب دوازده مجسمه در نقاط مختلف این شهر است. بلوکه فرش و بتن‌ریزی داخل محوطه پارک ملت و احداث دو دستگاه کیوسک در میدان یادبود و مقابل بوستان، ساخت جایگاه موزیک داخل پارک و آسفالت محوطه داخلی و آسفالت پارکینگ و پیاده‌روهای محوطه جلوی پارک آریامهر نیز هم‌زمان با نصب این تندیس‌ها در سال ۱۳۵۰ انجام می‌شود.

خبری که در ۱۵ تیر این سال در روزنامه «آفتاب‌شرق» به چاپ می‌رسد، از چگونگی این تصمیم خبر می‌دهد: «جلسه علنی انجمن شهر مشهد به ریاست حسن مکرم و با حضور دکتر هوشنگ معتمدی شهردار مشهد تشکیل شد. یک لایحه شهرداری درمورد بنای یادبود و ساختن دوازده پیکره مشاهیر خراسان در میدان راه‌آهن و پارک آریامهر به فید فوریت، تقدیم انجمن شهر شده بود، قرائت شد و علیرغم اظهار نگرانی دکتر متینی با توضیحات رئیس انجمن، این لایحه به اتفاق آرا به تصویب رسید». این تندیس‌ها به‌همراه جایگاه موزیک و بلوکه فرش داخل پارک در ۲۴مهر در جشنی که شهردار مشهد با همراهی دیگر شخصیت‌ها برگزار می‌کند، افتتاح می‌شود. سخنگوی شهرداری مشهد درباره این موضوع می‌گوید: «دوازده مجسمه از بزرگان و سرداران و شعرای نامی خراسان با سفارش شهرداری مشهد، توسط ارژنگ‌نژاد، مجسمه‌ساز و با همکاری و نظارت وزارت فرهنگ و هنری و کارشناسان و شخصیت‌های هنری در تهران، تهیه و به مشهد منتقل و با حضور دکتر معتمدی، شهردار مشهد و نمایندگان فرهنگ و هنر در پارک زیبای آریامهر نصب گردید».

تصویری از تندیس‌های پارک ملت مشهد

نمایی از فواره قدیمی پارک ملت مشهد

۴

استخر و رستوران به بوستان اضافه می‌شود

گام بعدی برای آبادانی بوستان، ساخت یک رستوران است. آن زمان بنی‌اعتماد، شهردار مشهد و شخصی به نام مهندس حبیب، رئیس سازمان پارک‌ها و هتل‌هاست که به‌همراه چند تن از رؤسای شهرداری از بوستان ملت بازدید می‌کنند و زمین مناسبی را برای ساختمان رستوران درنظر می‌گیرند و دستور ساخت آن را می‌دهند. ۱۳ردیبهشت سال۴۸ این خبر منتشر می‌شود و نزدیک دو ماه بعد مناقصه واگذاری رستوران پارک آریامهر در جراید به چاپ می‌رسد. طبق این آگهی، شهرداری مشهد این دستگاه ساختمان را با مبلغ حدود ۷میلیون و ۵۰۰هزار ریال واگذار می‌کند. سال ۴۹ انجمن شهر در جلسه‌ای که برگزار می‌کند، نصب تأسیسات حرارتی مرکزی رستوران پارک و هزینه لوله‌کشی کامل آن را در حدود یک‌میلیون و ۲۰۰هزار ریال برآورد می‌کند و آن را به تصویب می‌رساند تا آن را نیز از طریق مناقصه به بهترین پیشنهاد بدهند. ۱۶بهمن ۱۳۴۸ نیز مناقصه ساخت دریاچه ملت که هزینه آن یک‌میلیون و ۸۵۰هزار ریال برآورد شده است، برگزار می‌شود. کف‌سازی و دیوارسازی این دریاچه زیبا که حضورش در خاطرات همه مشهدی‌ها پررنگ است، در آگهی دیگری به چاپ می‌رسد. با اضافه شدن امکانات تازه، اندک‌اندک بوستان ملت به شکل کنونی خود نزدیک می‌شود.

تصویری از نهال کاری زمین پارک ملت مشهد